
Zbornik za umetnostno zgodovino

Archives d'histoire de l'art

Art History Journal

Izhaja od / Publié depuis / Published Since 1921

Nova vrsta / Nouvelle série / New Series LIV

Ljubljana 2018

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO N.S. LIV/2018

Izdalo in založilo / Published by
SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, LJUBLJANA
C/O FILOZOFSKA FAKULTETA UNIVERZE V LJUBLJANI
ODDELEK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO, AŠKERČEVA 2
SI – 1101 LJUBLJANA, SLOVENIJA

Uredniški odbor / Editorial Board
RENATA NOVAK KLEMENČIČ, glavna in odgovorna urednica / Editor in chief
JANEZ BALAŽIČ, MARJETA CIGLENEČKI, MATEJ KLEMENČIČ, MATEJA KOS,
ANDREJ SMREKAR, KATARINA ŠMID, SAMO ŠTEFANAC

Mednarodni svetovalni odbor / International Advisory Board
LINDA BOREAN, FRANCESCO CAGLIOTI, NINA KUDIŠ, VLADIMIR MARKOVIČ,
INGEBORG SCHEMPER SPARHOLZ, CARL BRANDON STREHLKE

Tehnična urednica / Production Editor
KATRA MEKE

Lektoriranje / Language Editing
NIKO HUDELJA (NEMŠČINA), KATJA KRIŽNIK JERAJ (SLOVENŠČINA),
MARK VAJD (ANGLEŠČINA)

Prevajalci povzetkov in sinopsisov / Translators for Summaries and Abstracts
LUCIJA BURIČ (ANGLEŠČINA), JANEZ HÖFLER (NEMŠČINA),
MATEJ KLEMENČIČ (SLOVENŠČINA), MARK VAJD (ANGLEŠČINA)

Oblikovanje in postavitev / Design and Typesetting
STUDIOBOTAS

Tisk / Printing
TISKARNA KNJIGOVEZNICA RADOVLJICA

Naklada / Number of Copies Printed
350 IZVODOV

Indeksirano v / Indexed by
BHA, FRANCIS, ERIH PLUS
© SLOVENSKO UMETNOSTNOZGODOVINSKO DRUŠTVO, 2020

ZA AVTORSKE PRAVICE REPRODUKCIJ ODGOVARJAJO AVTORJI OBJAVLJENIH
PRISPEVKOV.

ISSN 0351-224X

ZBORNİK ZA UMETNOSTNO ZGODOVINO JE DEL PROGRAMA SLOVENSKEGA
UMETNOSTNOZGODOVINSKEGA DRUŠTVA, KI GA SOFINANCIRA MINISTRSTVO
ZA KULTURO REPUBLIKE SLOVENIJE. IZHAJA OB FINANČNI PODPORI JAVNE
AGENCIJE ZA RAZISKOVALNO DEJAVNOST REPUBLIKE SLOVENIJE.

Kazalo / Contents

GOJKO ZUPAN

Osem desetletij zaslužnega profesorja, dr. Staneta Bernika 9

MARTINA MALEŠIČ

Dr. Breda Mihelič. Ob obletnici 12

RAZPRAVE IN ČLANKI / ESSAYS AND ARTICLES

JANEZ HÖFLER

Še nekaj premislekov k zgodovini kartuzijanskega samostana 17
v Žičah in Marijini cerkvi v Špitaliču
*Noch einige Erwägungen zur Geschichte des Kartäuserklosters
zu Žiče/Seiz und zur Marienkirche zu Špitalič*

ALENKA VODNIK

Opombe k poslikavam t. i. »furlanskih delavnic okoli leta 1400« 37
v vzhodnoalpskem prostoru. Priložnost, (z)možnost, potreba?
*Remarks on the So-Called »Friulian Workshops around 1400«
in Eastern Alps Regions. Opportunities, Possibilities, Necessities?*

DAMIR TULIČ, MARIO PINTARIĆ

Clay and Marble: New Sculptures by Giusto Le Court 57
in Vienna and Warsaw
*Glina in marmor. Nova kiparska dela Giusta Le Courta
na Dunaju in v Varšavi*

ENRICO LUCCHESI

L'uso delle fonti figurative nel Settecento: 75
il caso del pittore Nicola Grassi
*Uporaba likovnih virov v 18. stoletju:
primer slikarja Nicole Grassija*

MARIO PINTARIĆ
Antonio Michelazzi, »di professione, scultore de' Marmi«: 99
novi arhivski prilozi za riječkog kipara
*Antonio Michelazzi »di professione, scultore de' Marmi«:
New Archival Sources for the Sculptor from Rijeka*

MATEJ KLEMENČIČ
Bergantov budimpeštanski portret ljubljanskega trgovca 119
*A Portrait of a Merchant from Ljubljana by Fortunat Bergant
in Budapest*

MATEJA BREŠČAK
Stiki Ivana Zajca z Ivanom Meštrovićem v luči položaja 133
kiparstva na Slovenskem do prve svetovne vojne
*Contacts between Sculptors Ivan Zajec and Ivan Meštrović
in the Context of the Art Situation in Slovenia before
the First World War*

TOMISLAV VIGNJEVIĆ
Med Severom in Sredozemljem – nekaj razmišljanj 155
o Venu Pilonu
*Between the North and the Mediterranean -
Some Thoughts on Veno Pilon*

ASTA VREČKO
Klub neodvisnih slovenskih likovnih umetnikov 171
The Independent Group of Slovenian Artists

IN MEMORIAM

BRANKO VNUK
Jože Curk 195

Antonio Michelazzi »di professione, scultore de' Marmi«: novi arhivski prilozi za riječkog kipara

---

MARIO PINTARIĆ

Altarist i kipar Antonio Michelazzi (Gradisca d'Isonzo, 1707.–Rijeka, 1771.) predstavlja jedinstvenu umjetničku ličnost 18. stoljeća na istočnoj obali Jadrana. Više od stoljeća njegovo je ime poznato u hrvatskoj literaturi, a život i rad djelomično su mu rekonstruirani kroz brojne objavljene znanstvene studije. Antonija Michelazzija u hrvatsku povijest umjetnosti prvi uvodi zagrebački povjesničar Ivan Krstitelj Tkalčić 1885. u monografiji o zagrebačkoj katedrali. Temeljem sačuvanog ugovora između Antonija Michelazzija i zagrebačkih kanonika, Tkalčić majstoru pripisuje oltar svetog Jurja u zagrebačkoj katedrali, a koji je nakon neogotičke stilske obnove prenesen u župnu crkvu u Lupoglavu.¹ Prilikom istraživanja arhivskog gradiva riječkog isusovačkog kolegija u Budimpešti, povjesničar Giuseppe Viezzoli 1931. pronalazi ugovore o gradnji propovjedaonice i oltara svetog Josipa koje je podigao Michelazzi u nekadašnjoj isusovačkoj crkvi svetog Vida u Rijeci.² Vera Horvat Pintarić, u svojoj monografiji o Francescu Robbi iz 1961., Michelazziju pripisuje oltar svetog Franje Ksaverskog u nekadašnjoj isusovačkoj crkvi svetog Egida u Grazu i skulpture s oltara svetog Franje Paulskog u Zornoj crkvi u Rijeci.³ Za najznačajniju monografsku obradu opusa Antonija Michelazzija zaslužna je riječka povjesničarka umjetnosti Radmila Matejčić.⁴ Ona je u svojim radovima, na temelju arhivskih zapisa i stilske

---

¹ Ivan KRSTITELJ TKALČIĆ, *Prvostolna crkva zagrebačka nekoč i sada*, Zagreb 1885, p. 89.

² Giuseppe VIEZZOLI, *La Compagnia di Gesu a Fiume 1627–1773*, *Fiume. Rivista della Societa di Studi Fiumani in Fiume*, IX, 1931, p. 200.

³ Vera HORVAT PINTARIĆ, *Francesco Robba*, Zagreb 1961, p. 44.

⁴ Radmila MATEJČIĆ, Antonio Michelazzi, "sculptor fluminensis", *Peristil*, X–XI, 1967–1968, pp. 155–168; Radmila MATEJČIĆ, *Sakralni spomenici barokne dobi u Rijeci*, Zagreb 1970 (magistarska radnja), pp. 109–132; Radmila MATEJČIĆ Udio goričkih i furlanskih majstora u baroknoj umjetnosti Rijeke, *Zbornik za likovne umjetnosti*, XIV, 1978, pp. 153–174; Radmila MATEJČIĆ, Barok u Istri i Hrvatskom primorju, in: Anđela Horvat – Radmila Matejčić – Kruno Prijatelj, *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb 1982, pp. 385–648.; Radmila MATEJČIĆ, Pregled kulturno-povijesnih spomenika Vinodola II. Umjetnička baština Vinodola od XV. do početka XIX. stoljeća, *Vinodolski zbornik*, III, 1983, pp. 327–358; Radmila MATEJČIĆ, *Crkva svetog Vida*, Rijeka 1994, pp. 45–97.

87.
 Die 15. 7bris 1729.
 In Officio Conciliaris Archidiaconatus conu. f.

Compane Personalm^{te}: il Sij. Antonio Michelazzi
 Figlio delli q.^m Valentino et Catharina Sin:
 igali nativo da Eradisa esponendo essere
 risolto posar a Matrimonio con la Sij.^a Lucia
 Figlia di Don Michele Melchioni habitante
 qui in fiume, et perche egli già cingj anni
 pratica questo Paese con domicilio fermo di
 due anni. continui supplica V. S. B. ^{ma} conce
 dergli licenza di contraher il Matrimonio in
 sua Calchia, et a fine non vada a Casa
 sua per ricenare la fedè della sua liber:
 ta induc per testimonij della med.^{ma} gl' info
 li quali dalla sua gioventu sono stati
 al desso lui apreso un istesso Padrone esercitan:
 do la professione, qual esame seguito supplica
 dispensarlo dalle publicationi, come non meno
 di poter sposare in Casa della Sposa così fe.

Testimonij
 Alberto Biondi
 Carlo Biondi

Specie nuy
 Inq. Archidiaconus Cas.^{us} et Vic.^{us} Foraneus sedens
 testes inuocabos ad institutum effectum examina:
 dit quicquid factu se obtulit.

1. Dokument predženidbenog procesa između Antonija Michelazzija i Lucije Melchiori iz 1729.,
 NAR, Libertatis concessae (Acta archidiaconatus Fluminensis) 1703-1780, spis 87

analize, napravila presjek majstorove aktivnosti i izradila katalog njegovih djela.⁵ Radmila Matejčić iznosi pretpostavku o djelovanju Michelazzijeve radionice u Rijeci od 1733. godine.⁶ Temeljem pronađenih zapisa u maticama vjenčanih i rođenih donosi podatke o kiparovom rođenju 1707. u Gradisci d'Isonzo i njegovim roditeljima Valentinu i Catharini te njegovim trima ženidbama u Rijeci.⁷ Autorica prva donosi arhivske vijesti o poznanstvu i suradnji Francesca Robbe i Antonija Michelazzija.⁸ Na spomenutom Michelazzijevom oltaru svetog Franje Ksaverskog u Grazu iz 1737., Monica De Vincenti je pripisala skulpture svetaca Franje de Borgija i Franje Regisa mladenačkoj djelatnosti venecijanskog kipara Giovannija Marije Morlaitera (1699.–1781.).⁹ Doprinos opusu Antonija Michelazzija dala je Nina Kudiš pripisavši majstoru mramorne skulpture svetog Joakima i svete Ane postavljene uz oltar Gospe od Ružarija u župnoj crkvi svetog Andrije u Bakru.¹⁰ Kiparovim opusom bavio se i Matej Klemenčić koji je utvrdio kako Michelazzi, u liku Vjere na oltaru svetog Franje Ksaverskog u nekadašnjoj isusovačkoj crkvi svetog Vida u Rijeci, oponaša *Donnu velatu* venecijanskog kipara Antonija Corradinija. Oltar je 1736. dao podići pićanski biskup i riječki patricij Juraj Franjo Ksaver Marotti. Klemenčić smatra da je mladi Antonio Michelazzi mogao biti šegrtom u radionici obitelji Zuliani u Gradisci d'Isonzo.¹¹

⁵ Prema Radmili Matejčić dokumentirana Michelazzijeva djela su: propovjedaonica (1731.) i oltar svetog Josipa (1733.) u nekadašnjoj isusovačkoj crkvi svetog Vida u Rijeci, od 1925. katedrali svetog Vida u Rijeci, oltar svetog Franje Ksaverskog (1737.) iz nekadašnje isusovačke crkve u Grazu, oltar svetog Jurja (1741.–1746.) iz zagrebačke katedrale, danas u župnoj crkvi u Lupoglavu, glavni oltar u župnoj crkvi u Bribiru (1747.), restauracija Gradskog tornja u Rijeci (1753.). Autorica je majstoru atribuirala i oltar svetog Franje Ksaverskog u isusovačkoj crkvi, oltar Gospe Karmelske, sada Srca Isusova i oltar svetog Ivana Krstitelja u riječkoj Zbornoj crkvi, glavni oltar u nekadašnjoj augustinskoj crkvi svetog Jerolima u Rijeci, glavni oltar u nekadašnjoj katedrali u Pićnu, oltar Gospe od Ružarija u župnoj crkvi u Pazinu i glavni oltar u krčkoj katedrali.

⁶ MATEJČIĆ 1967–1968, cit. n. 4, p. 156.

⁷ MATEJČIĆ 1982, cit. n. 4, p. 502.

⁸ MATEJČIĆ 1967–1968, cit. n. 4, p. 161. Godine 1744. Antonio Michelazzi govori o pregovorima s neimenovanim kiparom oko narudžbe drvene procesijske skulpture Gospe Žalosne u Ljubljani. Tim je pregovorima prisustvovao i kipar Francesco Robba.

⁹ MONICA DE VINCENTI, Gian Maria Morlaiter e alcune sue opere giovanili in Stiria e in Dalmazia, *Francesco Robba in beneško kiparstvo 18. stoletja* (edd. Janez Höfler et al.), Ljubljana 2000, pp. 197–207; MONICA DE VINCENTI, Catalogo „del fondo di bottega“ di Giovanni Maria Morlaiter, *Bolletino del Musei Civici Veneziani*, II/6 (*Bozetti e modelli di Giovanni Maria Morlaiter nelle collezioni dei Musei Civici di Venezia*), 2011, pp. 19, 74. Za ove su kipove sačuvani terakotni modeli u fondu Morlaiterove radionice, danas pohranjeni u Ca'Rezzonico u Veneciji.

¹⁰ NINA KUDIŠ BURIĆ, Sačuvani inventar starije crkve svetog Andrije: oltari i njihova oprema, *Bakarski zbornik*, 9, 2004, pp. 39–42.

¹¹ MATEJ KLEMENČIĆ, Scultura barocca in Istria tra Venezia, Gorizia, Lubiana e Fiume, *Saggi e Memorie di storia dell' arte*, 30, 2006, pp. 280–281.

Juraj Lokmer je Michelazziju pripisao oltar svetog Franje Ksaverskog kojeg je 1738. podigla plemićka obitelj Vudragović u nekadašnjoj katedralnoj crkvi u Senju.¹² Danko Šourek ustanovljuje kako je prilikom Michelazzijeve izvedbe oltara svetog Jurja za zagrebačku katedralu došlo do promjene naručitelja, što je rezultiralo izmjenom atike i postavljanjem kipa blaženog Augustina Kažotića na vrh oltara 1749. godine.¹³ Blaž Resman je prepoznao suradnju između Michelazzija i Francesca Robbe te je kipe svetog Šimuna Stocka i svete Tereze Avilske s Michelazzijevog bočnog oltara Gospe Karmelske iz župne crkve svetog Nikole u Pazinu pripisao Robbi.¹⁴ Damir Tulić zaključuje kako Michelazzijevi oltari ukazuju na majstorovo poznavanje čuvenog traktata *Prospettiva de' pittori e architetti* isusovca Andree Pozza (1642.–1709).¹⁵ Isti autor kiparu i njegovoj radionici pripisuje skulpture i kiparsku dekoraciju u nekoliko crkava na području Rijeke i Istre.¹⁶ Tulić prihvaća Klemenčičevu tezu da je Michelazzi mogao biti šegrtom u lokalnoj radionici obitelji Zuliani. Temeljem komparativne analize Tulić iznosi mišljenje da Michelazzijevi kipovi nastali tijekom 1730-ih i 1740-ih jasno ukazuju na kiparovo dobro poznavanje istovremenih skulptorskih strujanja u Veneciji. Isti autor je rekonstruirao i tijek narudžbe glavnog oltara nekadašnje katedrale u Pićnu koji je 1735. kod Michelazzija naručio pićanski biskup Juraj Franjo Ksaver Marotti.¹⁷ Na oltaru svetog Antuna Opata u riječkoj Zbornoj crkvi Matej Klemenčič prepoznaje novu suradnju Michelazzija i Robbe. Tom je prilikom cijela kiparska dekoracija atike s istaknutom skulpturom svetog Ivana Evanđelista

¹² Juraj LOKMER, Barokni oltari i druga kamena oprema katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije u Senju, *Senjski zbornik*, 33, 2006, pp. 141–146.

¹³ Danko ŠOUREK, Oltar svetog Jurja Antonija Michelazzija iz stare Zagrebačke katedrale – kontekst narudžbe, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 31, 2007, pp. 153–166.

¹⁴ Blaž RESMAN, Neznani Robba v Pazinu, *Acta historiae artis Slovenica*, 12, 2007, pp. 159–165.

¹⁵ Damir TULIĆ, *Katedrala svetog Vida*, Zagreb 2011, p. 25.

¹⁶ Damir TULIĆ, *Kamena skulptura i oltari 17. i 18. stoljeća u Porečko-pulskoj biskupiji*, Zagreb 2012 (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu), pp. 365–391; Autor je je u Michelazzijev opus uvrstio: skulpture svetog Marka i svetog Franje Asiškog na bočnom oltaru župne crkve svetog Marka Evanđelista u Veprincu, skulpture Bogorodice s djetetom, svete Katarine Sijenske i Svetog Dominika na oltaru Majke Božje od Krunice u župnoj crkvi svetog Andrije Apostola u Mošćenicama, oltar svetog Nikole u franjevačkoj crkvi u Portu na otoku Krku, glavni oltar u kapeli svetog Roka u Pićnu, atika glavnog oltara župne crkve svetog Nikole u Pazinu; Damir TULIĆ, Decorazione scultorea dell'altare della Madonna del Carmelo, in: Predrag Marković – Ivan Matejčić – Damir Tulić, *Scultura 2, dal XIV al XVIII secolo. Il patrimonio artistico della chiesa istriana*, Pula – Pola 2017, pp. 331–335: cat. 104. Posljednja istraživanja o djelima ovog riječkog kipara nastala su u sklopu projekta „Mramor, pigmenti, zlato i svila – luksuzne umjetnine barokne Rijeke“, poduprtog sredstvima Sveučilišta u Rijeci, a pod vodstvom Damira Tulića.

¹⁷ Damir TULIĆ, Skulptura, altaristika i liturgijska srebrnina u pićanskoj katedrali: prilozi za Antonija Michelazzija i Gasparea Albertinija, *Pićanska biskupija i Pićanština* (Pićan – Gračišće – Pazin, 23.–25. listopada 2008, edd. Robert Matijašić – Elvis Orbanić), Pazin 2012, pp. 241–249.

2. Antonio Michelazzi, Oltar Gospe Karmelske (danas Presvetog srca Isusova), oko 1729., Zborna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci

prispisana Francescu Robbi.¹⁸ Rekapitulaciju dosad poznatih podataka, ali i znatan broj novih spoznaja o Antoniju Michelazziju donosi Danko Šourek.¹⁹ On spominje arhivsku vijest da je Antonio Michelazzi umro 18. rujna 1771. u Rijeci te da je pokopan u obiteljskoj grobnici Summacampagna u Zbornoj crkvi. Poput Klemenčića i Tulića, smatra da je majstor mogao biti šegrtom u radionici obitelji Zuliani. Na temelju pronađenih podataka u knjizi riječke bratovštine Majke Božje Žalosne i matičnim knjigama prvi iznosi mišljenje o mogućim Michelazzijevim suradnicima u Rijeci. S obzirom na to kao moguće pomoćnike navodi Venecijance Giovannija Riggettija i Pietra Baraziollija te Adama Michelazzija iz Gradisce d'Isonzo. Osim njih u moguće pomoćnike uključuje i kipara Orazia Bonettija čije se ime javlja u knjizi bratovštine Majke Božje Žalosne, ali s napomenom da se od 1763. više ne nalazi u Rijeci. Posljednji doprinos riječkom majstoru dao je Matej Klemenčić donoseći nove podatke koji govore u prilog suradnji ljubljanskog i riječkog kipara.²⁰

Iako su hrvatski i slovenski povjesničari umjetnosti pretpostavili Michelazzijevu formaciju u radionici Zuliani i temeljem članstva u riječkoj bratovštini Gospe Žalosne nabrojali neke od mogućih suradnika njegova radionice, dosad nisu bili poznati arhivski dokumenti o majstorovom formiranju i djelovanju njegove *bottege* u Rijeci.

Majstor se spominje prvi put u Rijeci 1729., prilikom vjenčanja s Lucijom Melchiori.²¹ Prije samog vjenčanja Antonio i Lucija trebali su pristupiti predženidbenom procesu pred riječkim arhidakonom kako bi se utvrdilo da ne postoje zapreke valjanom sklapanju braka. Na dosad nepoznatom procesu održanom 15. rujna 1729. saznajemo iznimno važne podatke koji nam rasvjetljavaju Michelazzijevu ranu naobrazbu i okolnosti njegova dolaska u Rijeku (sl. 1).²² Kao svjedoci pozva-

¹⁸ Matej KLEMENČIČ, Sv. Janez Evangelist Francesca Robbe v reški Marijini cerkvi: opomba k reško-ljubljanskim umetnostnim povezavam v 18. stoletju, *Historia artis magistra. Amicorum discipulorumque munuscula Johanni Höfler septuagenario dicata* (edd. Renata Novak Klemenčić – Samo Štefanac), Ljubljana 2012, pp. 349–354.

¹⁹ Danko ŠOUREK, *Mramorna skulptura i altarstika XVII. i XVIII. stoljeća na području Rijeke i Hrvatskog primorja*, Zagreb 2012 (doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu), pp. 126–194; Danko ŠOUREK, *Altarisitičke radionice na granici. Barokni mramorni oltari u Rijeci i Hrvatskom primorju*, Zagreb 2015, pp. 169–232.

²⁰ Matej KLEMENČIČ, *Francesco Robba*, Ljubljana 2013, p. 175. Osim u Rijeci i Pazinu dvojica majstora surađuju u Ljubljani. Michelazzi je za glavni oltar nekadašnje augustinske crkve Marijina Navještenja u Ljubljani, najvjerojatnije izradio kip svetog Tome Vilanovskog, a koji je na oltar bio postavljen nakon Robbine smrti. Ovaj je kip Michelazziju pripisao Damir Tulić.

²¹ MATEJČIĆ 1967–1968, cit. n. 4, p. 155.

²² Nadbiskupski arhiv Rijeka (NAR), *Libertatis concessae (Acta archidiaconatus Fluminensis) 1703–1780*, spis 87 (Prilog 1). Dokument je djelomično oštećen. Nedostaje dio koji spominje koliko dugo se Michelazzi nalazi u radionici obitelji Zuliani. O ovim nepoznatim arhivskim spisima prvi puta sam govorio na drugom međunarodnom skupu u sklopu projekta IP-2016-06-1265 ET TIBI DABO:

ni su Alberto Bastasi iz Venecije i Carlo Picho iz Cividalea. Tom prilikom Alberto Bastasi potvrđuje da je Michelazzi bio šegrtom u radionici obitelji Zuliani. Naime, Bastasi iz Venecije dolazi u Gradiscu d'Isonzo kako bi radio u radionici kipara i altarisista Leonarda Zulianija. Tamo upoznaje mladog Antonija Michelazzija koji se već neko vrijeme nalazi kod Leonarda. Nažalost, oštećen je dio arhivskog spisa koji precizno spominje o kojem je razdoblju riječ. Moguće je pretpostaviti da je Michelazzi došao kod Leonarda oko 1720. kada je imao otprilike trinaest godina. Ulazak u majstorovu radionicu označavao je prvi stupanj šegrtovanja (*garzone*) i susret sa zanatom. Mladi pomoćnici najčešće su dolazili u *bottege* s dvanaest do četrnaest godina, a naobrazba bi okvirno trajala između pet i sedam godina. U tom je razdoblju majstor bio dužan šegrtu osigurati smještaj, alat i cipele, a on je zauzvrat trebao pomagati prilikom radova te istovremeno svladavati osnove zanata.²³ Michelazzi je svoju kiparsku naobrazbu započeo kod Leonarda, a nakon njegove smrti 1721. ostaje raditi kao šegrt kod Paola Zulianija, njegova sina i nasljednika *bottege*.

Iz Bastasijevog i Pichovog svjedočenja saznajemo i do sada nepoznati podatak da je od 1724. u Rijeci djelovala radionica Paola Zulianija, najvjerojatnije oformljena zbog potrebe opremanja isusovačke crkve svetog Vida i preuređenja Zborne crkve. U Rijeku je 1724. zajedno sa Zulianijem došao i mladi Antonio Michelazzi, a 1727. u radionicu je ušao i Carlo Picho. Tek je tada Picho upoznao dvadesetogodišnjeg Michelazzija o kojem su mu u Gradiscu d'Isonzo pričali Paolo Zuliani te ostali pomoćnici u *bottegi*. Zulianijeva riječka radionica započela je s djelovanjem u trenutku kada se završavaju radovi na gradnji monumentalnog glavnog oltara u Zornoj crkvi. Istodobno se u glavnoj gradskoj crkvi počinju podizati i ostali mramorni oltari. O tome svjedoči gradnja oltara Presvetog Sakramenta između 1725. i 1728. iz legata Gaspara Christa iz Venecije. Valja primijetiti da način klesanja kipova i obrada mramora nedvojbeno ukazuju na udio Zulijanijeve radionice prilikom izvedbe ovog oltara. Za sada nije moguće odgovoriti na pitanje koliko je dugo vremena Zuliani djelovao u Rijeci. Međutim, čini se da se je mladi Antonio Michelazzi osamostalio 1729. i počeo voditi vlastitu radionicu. To se može zaključiti iz svjedočenja Carla Picha koji Michelazzija oslovljava riječima „mio parone“.

---

naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. do 1800. godine. Cf. Mario PINTARIĆ, Giuseppe Minolli – the Donor of the Monumental High Altar in the Former Augustinian Church of St. Jerome in Rijeka, *Public and Private Commissions. Donors and Works of Art in the Northern Adriatic during the Early Modern Period / Le commissioni pubbliche e private. Committenti e opere d'arte nell'Alto Adriatico durante l'età moderna* (Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences in Rijeka, 25th–27th October 2018), Rijeka 2018, pp. 42–43.

²³ TULIĆ 2012, cit. n. 16, p. 63; Helena SERAŽIN – Matej KLEMENČIČ, I contratti di garzonato degli scultori, lapidici e intagliatori veneziani (I), *Acta historiae artis Slovenica*, 7, 2002, pp. 167–187.

3. Antonio Michelazzi, Propovjedaonica, 1731., nekadašnja isusovačka crkva svetog Vida

4. Antonio Michelazzi, oltar svetog Josipa, 1733., nekadašnja isusovačka crkva svetog Vida u Rijeci

U tom je kontekstu potrebno spomenuti oltar Gospe Karmelske (danas Presvetog srca Isusova) u Zornoj crkvi (sl. 2). Njega je 1729. dala podići bratovština Gospe Karmelske, poznatija kao bratovština Bijelih, te bi ovaj oltar bio najranije djelo pripisano Antoniju Michelazziju.²⁴ Veliki kipovi svetaca, najvjerojatnije apostola, postavljeni uz stupove oltara dobro se uklapaju u rana kiparova djela s još vidnim nesigurnostima prilikom klesanja te obradi mramora.

Prvo arhivski dokumentirano riječko djelo Antonija Michelazzija je mramorna propovjedaonica u isusovačkoj crkvi svetog Vida (sl. 3).²⁵ Za nju je majstor 5. ožujka 1731. sklopio ugovor s prokuratorom kolegija Petrom Pernatom.²⁶ Kipar je izradio sjedeće skulpture četvorice evanđelista i postavio ih na ogradu govornice. U načinu klesanja lica svetaca i njihove draperije mogu se primijetiti sličnosti između skulptorskog oblikovanja Antonija Michelazzija i njegovog učitelja Paola Zulianija.²⁷ Teški nabori draperije ispod kojih se gubi struktura tijela i pojednostavljena lica slična su Paolovim kipovima iz župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Medeji.²⁸ Nakon dovršetka propovjedaonice novi je rektor isusovačkog kolegija Odorico Bombardi kod Michelazzija naručio mramorni oltar svetog Josipa (sl. 4). Ugovor je sklopljen 19. svibnja 1733., a uz njega je dodatno bio priložen i dokument koji određuje vrste mramora koje će biti korištene pri izradi oltara.²⁹ Osim toga, iz ugovora saznajemo da se Michelazzi obavezao kako će uz pomoć svojih radnika dopremiti dijelove oltara iz svoje radionice do isusovačke crkve svetog Vida.³⁰

O Michelazzijevim radnicima i radionici više doznajemo iz nepoznatog predženibenog procesa jednog od njegovih suradnika održanog 28. lipnja 1737. godine. Kao svjedoci prije vjenčanja Giovannija Rigettija, kamenoklesara (*tagliapietra*), sina zlatara Marina iz Venecije i njegove odabranice Katarine Vidović pozvani su Antonio Michelazzi i Pietro Baraziolli (sl. 5).³¹ Iz Michelazzijevog svjedočenja saznajemo da u njegovu radionicu oko 1733. dolazi nekoliko kamenoklesara (*tagliapietra*) iz Venecije. Tom prilikom u Rijeku stiže i Giovanni Rigetti, čijeg je oca Michelazzi

²⁴ MATEJČIĆ 1967–1968, cit. n. 4, p. 156.

²⁵ MATEJČIĆ 1967–1968, cit. n. 4, p. 156.

²⁶ ŠOUREK 2015, cit. n. 19, p. 172.

²⁷ TULIĆ 2012, cit. n. 16, p. 368.

²⁸ TULIĆ 2012, cit. n. 16, p. 368.

²⁹ ŠOUREK 2015, cit. n. 19, p. 174.

³⁰ ŠOUREK 2015, cit. n. 19, pp. 174–175.

³¹ NAR, Libertatis concessae (Acta archidiaconatus Fluminensis) 1703–1780, spis 110 (Prilog 2). U nekim dokumentima se piše Pietro Baraziolli, a u drugima Baracciolli.

dobro poznao. Prilikom jednog od mnogobrojnih posjeta Veneciji, Michelazzi je na Rialtu razgovarao s Marinom kako bi saznao informacije o njegovu sinu (sl. 6). Istovremeno u Rijeku dolazi i Giovannijev prijatelj kamenoklesar (*tagliapietra*) Pietro Baraziolli. Po svemu sudeći oba su suradnika svoju naobrazbu najvjerojatnije stekli u nekoj od mnogobrojnih klesarskih radionica u Veneciji. Osim toga iz dokumenta saznajemo da Michelazzi izvrsno poznaje glavni grad *Serenissime* u kojem je često boravio nabavljajući mramor. Štoviše, majstor je upoznat i s istovremenim stilskim kretanjima u venecijanskoj skulpturi, a to je vidljivo na oltaru svetog Josipa u nekadašnjoj riječkoj isusovačkoj crkvi. Majstor je na stipesu oltara 1733. isklesao veliki reljef Poklonstva pastira koji pokazuje sličnosti s istoimenim reljefom kipara Giuseppea Marije Mazze (1653.–1741.) iz 1705. u venecijanskoj crkvi San Clemente in Isola.³² Osim toga, naatici oltara svetog Josipa nalazi se veliki reljef s prikazom Zaruka Bogorodice i svetog Josipa kompozicijski blizak reljefu kojeg je za Cappellu del Rosario, u venecijanskoj crkvi Santi Giovanni e Paolo, početkom 1730. isklesao Giuseppe Toretti (1664.–1743.).³³ Određeni arhitektonski elementi oltara svetog Josipa ukazuju i na Michelazzijevo poznavanje čuvenog traktata *Prospectiva de' pittori e architetti* isusovca Andree Pozza (1642.–1709.), kao i na djela njegovog mlađeg brata Giuseppea Pozza (1645.–1721.).

S obzirom na godine nastanka oltara svetog Josipa i svjedočenja Giovannija Rigettija i Pietra Baraziollija moguće je pretpostaviti da su upravo oni sudjelovali u izvedbi spomenutog oltara. Dvojica venecijanskih klesara posve su se udomačili te su ostali u Rijeci sve do smrti. Obojica su pripadali bratovštini Majke Božje Žalosne, a u knjizi njezinih članova spominju se kao kamenoklesari (*tagliapietra*).³⁴ Giovanni Rigetti i Katarina Vidović su u razdoblju od četiri desetljeća imali još troje djece.³⁵ On umire 18. travnja 1789. godine, a u matičnoj knjizi zapsan je kao „piccapietra“ rodnom iz Venecije koji je preminuo u dobi od 80 godina te je pokopan u jednom od grobova u riječkoj Zbornoj crkvi.³⁶ Drugi Michelazzijev suradnik Pietro Baraziolli se prvi puta u Rijeci oženio 2. veljače 1738. Riječankom Ivanom Sučić.³⁷ Njima

³² MATEJČIĆ 1967–1968, cit. n. 4, p. 158.

³³ TULIĆ 2012, cit. n. 16, p. 369.

³⁴ ŠOUREK 2015, cit. n. 19, p. 232.

³⁵ ŠOUREK 2015, cit. n. 19, p. 232.

³⁶ Župni arhiv crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci, Matica umrlih 1766.–1815. Ovom prilikom se zahvaljujem župniku monsinjoru Sanjinu Francetiću.

³⁷ Državni arhiv u Rijeci (DARI), Liber Baptismorum F(ino) a 1 Iann(uarii) 1734 usque ad 29 Iul (ii) 1749. Matrimoniorum a 17 Ian (uarii) 1734 usque ad 7 Febr (arii) 1753, Mikrofilm M-2808 : 275 (K4), 421.

110. Die 28. July 1737.

Acti off. Archidiaconali Flumine con^o Jo.

Compane Juanne Rigetti figlio di Manro Rigetti Ovese
 in Venezia, di professione Talgia picca, esponendo essere
 ripetto pajar a Matrimonio in facie Ecclesie con Catta-
 rina figlia del G^o N. Vidovich. dimorante in Casa
 di Nido Letis, ma siccome egli non può così facilmente otte-
 nere le sedi della sua liberta, per motivo di non saper egli
 ritivamente in qual Parochia sia stato batefatto, et così per
 la contrarietà, che prevede pparso essergli fatta da suo
 Padre, il quale vorrebbe farlo ripatrare, e bene esso
 ha deliberato di stabilirsi in Trieme, dove già quatro anni
 continuamente dimora, esercitando la sua professione apud
 il sig. Antonio Michelaffi: onde supplica di riluare la
 di lui liberta per Testimonj ben informati della sua pers-
 ona, sopra le depositions de' quali, implora la licenza
 di contrare il Matrimonio con D. Cattarina, a' qual effe-
 to nomina li Testimonj infrascritti cose'

Al sig. Antonio Michelaffi.

Pietro Barzicchi.

Rev. ^{mo} Dns Archidiaconus sedens Jo. Visa instantia
 Joannis Rigetti, Decernit deueniri ad examen Testi-
 production^{um} ad nom^{ina} instructionis Romane sic Jo.

5. Dokument predženidbenog procesa između Giovannija Rigettija i Katarine Vidovich iz 1737., NAR, Libertatis concessae (Acta archidiaconatus Fluminensis) 1703-1780, spis 110

Et illico

Esaminato il sig. Antonio Michelaffi, Testimonio nominato, quale amonito di dir la verità mediante il giuramento prestato in forma G. fu

Int. del Nome, cognome, patria e dell'età. R. Io sono nativo del Friuli imperiale, cioè da Gradisca, di professione, scultore de' Marmi, d'età d'anni 21. incirca, amogliato in Dume, et mi chiamo Antonio Michelaffi.

Int. Se conosce un certo Giovanni Rigetti, di che patria egli sia, di che età e condizione, specialmente se sapia di vera scienza d'essere libero, o preso amogliato, et in qualunq. forma preso in Venezia, o altrove. R. Questo Giovanni avanti quattro anni me molto ben conosciuto, ch'anti avanti due mesi essendo stato a Venezia, piu volte lo parlato con lui in Duga a Rialto, et quando ero informato la di lui età potra essere d'anni 24. incirca. quello per riguarda il di lui stato libero, secondo il giuramento prestato in mia coscienza apicuro questo Sacro Tribunale, che giurare med. non sia amogliato, ne all'obligatione alcuna di Mahometo in Venezia.

6. Dokument predženidbenog procesa između Giovannija Rigettija i Katarine Vidovich iz 1737., NAR, Libertatis concessae (Acta archidiaconatus Fluminensis) 1703-1780, spis 110, detalj

se dvije godine kasnije rodilo prvo dijete, a kojem je kum na krštenju bio Antonio Michelazzi.³⁸ Baraziolli se tijekom četiri desetljeća boravka u Rijeci oženio po drugi put s Caterinom Zussich te je s njom imao petero djece. On umire u Rijeci 13. prosinca 1770. u dobi od 75 godina.³⁹ Uz Rigettija i Baraziollija u radionici je vrlo vjerojatno bilo još nekoliko pomoćnika. Primjerice, Michelazzijevoj *bottegi* sigurno je pripadao i njegov rođak, Adam Michelazzi. On se u popisu članova riječke bratovštine Majke Božje Žalosne 1763. navodi kao kamenoklesar (*tagliapietra*).⁴⁰ Novi arhivski podaci ukazuju kako je Adam bio članom i riječke Bratovštine muke i smrti Isusa Krista u kojoj se njegovo ime prvi put spominje 1739. godine.⁴¹ Adam Michelazzi oženio se 9. listopada 1756. s Marijom Deponi, a kumovi su mu na vjenčanju bili Giovanni Rigetti i Pietro Baraziolli.⁴² Adam je preminuo 27. svibnja 1789. u dobi od 70 godina te se prilikom njegove smrti navodi da je rodom iz Gradisce d'Isonzo i da je pokopan na novom groblju Kozala.⁴³

Uz dosad navedene podatke o klesarima Giovanniju Rigettiju, Pietru Baraziolliju i Adamu Michelazziju, valja navesti i novopronađene arhivske podatke o životu Antonija Michelazzija u Rijeci. Dosad se smatralo kako se oženio tri puta i to Lucijom Melchiori, Anom Sumacampagnom i Katarinom Sumacampagnom. Ponovnim istraživanjem matičnih knjiga pronadjeni su brojni novi podaci o Michelazzijevim ženidbama i njegovoj djeci. On se nakon smrti prve žene Lucije Melchiori 1734., oženio Anom Marijom Rosanini 8. kolovoza 1735. u trsatskoj župnoj crkvi svetoga Jurja. Iz tog su se braka rodila dvojica sinova: Antonio i Valentino.⁴⁴ Najvjerojatnije nakon smrti Ane Marije, Michelazzi se između 1748.–1749. oženio treći put i to s Katarinom Summacampagom koja je pripadala bogatoj riječkoj obitelji. Bračnom su se paru u iduća dva desetljeća rodila četiri sina i jedna kćer.⁴⁵ Antonio Miche-

³⁸ DARI, Liber Baptismorum F(ino) a 1 Iann(uarii) 1734 usque ad 29 Iul(ii) 1749. Matrimoniorum a 17 Ian(uarii) 1734 usque ad 7 Febr(arii) 1753, Mikrofilm M-2808 : 275 (K4), 421.

³⁹ ŠOUREK 2015, cit. n. 19, p. 232.

⁴⁰ ŠOUREK 2015, cit. n. 19, p. 180.

⁴¹ Arhiv katedrale svetog vida u Rijeci, Knjiga bratovštine muke i smrti Isusa Krista. Ovom prilikom se zahvaljujem rektoru katedrale monsinjoru Matiji Matičiću.

⁴² ŠOUREK 2015, cit. n. 19, p. 180.

⁴³ Župni arhiv crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci, Matica umrlih 1766.–1815.

⁴⁴ DARI, Župa Trsat, I. Matica krizmanih od god. 1692. do godine 1818. II Ženitbena od god. 1730. do godine 1800. III. Mertvih od godine 1737. do godine 1803, Mikrofilm M-2808 : 275 (K4) 540;

⁴⁵ DARI, HR-DARI-120, Magistarski sud Rijeka, kutija 361. Oporuka Francesca Summacampagne sastavljena je 1750. U oporuci se napominje da se njegova kćer Katarina prije otprilike jedne godine udala za gospodina Antonija Michelazzija. Podatak o vjenčanju nije bilo moguće pronaći u Maticama

lazzi je umro 18. rujna 1771. u dobi od 65 godina i pokopan je u Zbornoj crkvi u grobnici obitelji Summacampagna.⁴⁶ Nakon njegove smrti radionicu su mogli naslijediti Adam Michelazzi i Giovanni Rigetti ili jedan od Michelazzijevih sinova.⁴⁷

Pomoću novopronađenih arhivskih dokumenata potvrđene su pretpostavke o Michelazzijevoj ranoj naobrazbi u radionici Zuliani i razriješene okolnosti njegova dolaska u Rijeku. Osim toga pronađeni podatci ukazuju na postojanje majstorove radionice u kojoj od 1733. djeluju kamenoklesari iz Venecije koji su se u potpunosti udomaćili u Rijeci. Prema tomu, svi će novi objavljeni dokumenti omogućiti nova istraživanja po pitanju razmjerno brojnog kiparovog kataloga.

PRILOG I

Die 15. 7bris 1729.

In officio Cancileria Archidiaconalis coram fecit

Comparve Personalmente il Sig. Antonio Michelazi Figlio delli qundam Valentino et Cattharina Giugali nativo da Gradisca esponendo essere risolto passar a Matrimonio con la Sigra.. Lucia Figlia di Paron Michele Melchiori habitante qui in Fiume, et perche egli gia cinqi anni pratica questo Paese con domicilio fermo di due anni continui supplica vostra Reverendissima c dargli licenza di contraher il Matrimonio in facie ecclesiae, et a fine non vada a Casa sua per ricercare le fedì della sua liberta indure per testimonij della medesima gl' infrascritti li quali dalla sua gioventu sono stati da seco lui apresso un

---

vjenčanih. Imena djece su u arhivskim dokumentima pisana u latinskom izvorniku, a ovdje se donose u hrvatskoj inačici. Redom su rođeni: 10. kolovoz 1749. Franjo Antun, 1. rujan 1750. Augustin, 25. studeni 1752. Marija Terezija, 1. listopad 1754. Mihael Antonio, 12. rujan 1756. Franjo Ksaver.

⁴⁶ ŠOUREK 2015, cit. n. 19, p. 182.

⁴⁷ Hrvatski državni arhiv (HDA), Isusovački kolegij u Rijeci – Dodatak (Acta irregistrata), fasc. 36, Catalogo nouvo de Sodali o Confrat(elli) di Maria Sempre vergine uenerata sotto ili Misterio de Sette Dolori; Župni arhiv crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Rijeci, Matica umrlih 1766.–1815. Uz navedene klesare u Rijeci su u drugoj polovici 18. stoljeća djelovali i drugi kamenoklesari čija se imena mogu pronaći u matičnim knjigama. To su Giuseppe Fissinger iz Radovljica, Biago Pressen porijeklom iz Kranjske i Domenico Tosso iz Trevisa.

* Ovaj rad su sufinancirali Hrvatska zaklada za znanost projektom IP-2016-06-1265 ET TIBI DABO: naručitelji i donatori umjetnina u Istri, Hrvatskom primorju i sjevernoj Dalmaciji od 1300. do 1800. godine i Sveučilište u Rijeci u sklopu projekta „Mramor, pigmenti, zlato i svila – luksuzne umjetnine barokne Rijeke“. Ovom prilikom zahvaljujem se voditeljima projekata prof. dr. sc. Nini Kudiš i doc. dr. sc. Damiru Tuliću na sugestijama prilikom pisanja ovog rada.

* Rad doktoranda Marija Pintarića sufinanciran je iz „Projekta razvoja karijera mladih istraživača – izobrazba novih doktora znanosti“ Hrvatske zaklade za znanost (DOK-01-2018) koji je financirala Europska unija iz Europskog socijalnog fonda.

* Ovom prilikom se zahvaljujem na susretljivosti doc. dr. sc. Marku Medvedu voditelju Nadbiskupskog arhiva u Rijeci.

istesso Padrone esercitando la professione, qual esame seguito supplica dispensarlo dalle publicationi, come non meno di poter sposare in Casa della Sposa così per

Reverendissimus Dominus Archidiaconus Cesareus et Vicarius Foraneus sedens per Testes inductos ad institutum effectum examinare mandavit quo facto se obtulit

Testimonij Alberto Bastasi a Venezia et Carlo Picho da Cividale [...]

Examinatus Albertus Bastasi de Civitate Venetianum Testis inductus cui delato iuramento veritatis dicenda provet factis iuravit per

Int. Quomodo huc accesserit an sponte nel vocatus.

R: Sono stato chiamato dal Sigr. Ant. Michelazzi per comparire d' inante vostra Reverendissima et depone sopra la di lui liberta

Int. A quanto tempore noscat dictum domino Antonium Michelazzi.

R: Sono quaranta [...] che iò ridosso capitai Gradisca per lavorare in bottega del quondam Sigr. Leonardo Giuliani fu scultore et architetto d' altari doppo la di qui morte sono restato ad esercitar la stessa mia professione apresso il Sig. Paulo Giuliani suo Figlio ed in questo tempo vene in detta bottega a inparar l' arte il detto Sig. Antonio Michelazzi che per spazio di...anni continuo a far di Giovane di bottega venuto poi i Fiume con il Parone [...] onde posso dire in mia coscienza, che lo conosco dal tempo della sua nascita sì come ho conosciuto li di lui Genitori cioè il Sigr. Valentin, et Sgra. Cattarina Padre e Madre.

Int. An sciat dictum Dominum Antonium esse liberum nel Quomodolibet inodatum Gradsica aut alibi.

R: Iò sò divera scienza, che questo Giovane assolutamente e' libero et non promeso con alcuna femina in Gradisca ne altrove, perche in altri luogi fuori di Gradisca maj é stato, avendo ivi imparato l' arte come sopra ho detto. Il che prometto di mantenere sempre con mio giuramento avanti qualunge (?) Tribunale.

Int. de causa scientia   R: per la que supra

Int. ad generalia

R: Ion non sono parente del detto. Sig. Antonio Et hò detto la verita Quibus habitis per. Examinatus Carolus Picho de Civald Austriae Testis inductus qui delato iuramento veritatis dicendae provet factis iuravit per.

Int. Quomodo hic accesserit an [...]nel vocatus.

R: Sono stato ricercato dal Sig. Ant. Michelazzi mio Parone di comparir d' avanti vostra Reverendissima per depone sopra la sua liberta.

Int. A quanto tempore noscat dictum domino Antonium, eiusque Parentes et cuius sit profesionis

R: Il. detto Sig. Antonio iò conosco gia due anni incirca in occasione che il Sigr. Paulo Giuliani mi conduse qui in Fiume per lavorare nella sua bottega dove trovai esso signore. Prima pero sono stato in Gradisca in casa del detto. Sig. Paulo et ivi mi fu data notizia dell Sig. Antonio tanto dal Parone quanto da Lavoranti.

Int. An sciat dictum Antonium Michelazzi esse quomodolibet inodatum Gradisca aut alibi nel absolute liberum ab omni vinculo et obliagtionem Matrimonij.

R: In Gradisca dove egli [...] ho sentito dire in casa del Paulo Giuliani da [...], che il detto Sig. Antonio assolutamente libero con tutto che [...] Giovane scherzave con quel

Putà ma con alcuna s' e' obligato. Altrove poi egli non e' stato con [...] da tutti ho sentito dire. Onde per [...] in quel Paese (?) egli non e' obligato con alcuna femina.

Int. de causa scientia   R: per la que supra

Int. ad generalia

R: Ion non sono parente del. do. Sig. Ant. Et ho detto la (?) Quibus habitis per.
(Nadbiskupski arhiv Rijeka, Libertatis concessae (Acta archidiaconatus Fluminensis)
1703–1780, spis 87)

PRILOG II

Die 28. Julij 1737.

In officio. Archidiaconali Flumine coram fecit.

Comparve Zuanne Rigetti figlio di Marino Rigetti Orese in Venezia, di professione Tagliapietra, esponendo essere risolto passar à Matrimonio in facie Ecclesiae con Cattarina figlia di quondam N. Vidovich dimorante in Casa di Nicolo Letis, ma siccome egli non quò così facilmente ottenere le Fedi della sua liberta, per motivo di non saper egli positivamente in qual Parochia sia stato batezatto, et così per le contrarieta, che prevede possono essergli fatte da suo Padre, il quale vorrebbe farlo ripatriare, se bene esso ha deliberato di stabilirsi in Fiume, dove già quatro anni continuamente dimora, esercitando la sua professione apreso il Sig. Antonio Michelazzi: onde supplica di rilevare la di lui libertà per Testimonij ben informati della sua persona, sopra le depositioni de quali, implora la licenza di contrare il Matrimonio con detta. Cattarina, a qual effetto nomina li Testimonij infrascittit cioè.

Il. Sig. Antonio Michelazzi

et

Pietro Baraziolli

Reverendissimus Dominus Archidiaconus sedens per vista instantia Joannis Rigetti, decrevit [...] ad examen Testimonij productum ad norma Instructiones Romanae sic per. Et ilico

Esaminato il Sig. Antonio Michelazi, Testimonio nominato, quale amonito di dir la verita mediante il giuramento pertanto in forma [...] fu.

Int. Del Nome, cognome, patria, esercito e dell età.

R: Io sono nativo del Friuli imperiale, cioè da Gradisca, di professione, scultore de' Marmi, d' età d' anni 31. incirca, amogliato in Fiume et mi chiamo Antonio Michelazzi.

Int. Se conosce un certo Giovanni Rigetti, di che patria egli sia , di che età e conditione, specialmente se sapia di vera scienza d' essere libero, ò pure amogliato, et in qualunque forma promeso in Venezia, o' altrove?

R: questo Giovane avanti quatro anni incirca lo feci venir da Venezia con altri di professione per servizio della mia Botegga essendo nativo di quella Citta figlio del Sig. Marino Rigetti, da me molto ben conosciuto, ch' ansi avanti due mesi essendo stato a' Venezia, piu volte parlato con lui in Ruga a' Rialto et quanto sono informato la di lui eta potra essere d' anni 24 incirca. Quello poi riguarda it di lui stato libero, secondo il giuramento

prestato in mia coscienza assicuro questo Sacro Tribunale, che giovane medesimo non sia amogliato ne abbia obligatione alcuna di Matrimonio in Venezia dove io ne ho tutta la pratica et spesse volte mi sono portato cola per i miei affari, ne mai ho sentito che questo giovane avesse alcun impedimento, ch' anzi suo Padre mi disse ultimamente non essere contrario al suo Matrimonio in Fiume, Bensi voler tenergli adietro le Fedi per tirarlo a Venezia, che almeno lo volesse prima di prender Moglie.

Int. De causa scinetiae   **R:** Per ea que supra

Int. Ad Generalia   **R:** Recte

Quibus habitis per fuit dimissus

Successive

Esaminato Pietro Baraziolli Testiomio nominato, quale amonito di dir la verita mediante il suo giuramento prestato ad delatione per fui.

Int. Del Nome, cognome, patria, esercito ed dell' età.

R: Io mi chiamo Pietro Baraziolli, nativo da Venezia, di professione Tagliapietra, d' eta' d' anni 27. incirca.

Int. Le conosce un certo Giovanni Rigetti, di che patria eglia sia, di che età e conditione, specialmente se sapia di vera scienza d' esser libero, o' pure amogliato et in qualonge forma promeso in Venezia o' altrove.

R: conosco molto bene Giovanni Rigetti mio Patriota, perche nato in Venezia, figlio del Sig. Marino orefice in detta Citta, mio conoscente et amico sua madre e' altrove morta già anni sono, et noi due si conosciamo dalla fanciulezza Questo giovane e della stessa professione come io, serve lo stesso Patrone, et siamo capitati a Fiume avanti quatro assieme. Circa la sua liberta' Assolutamente egli non impegno alcuno in Venezia Il che in mia coscienza posso attestare.

(Nadbiskupski arhiv Rijeka, Libertatis concessae (Acta archidiaconatus Fluminensis) 1703–1780, spis 110)

Viri ilustracij: Nadbiskupski arhiv Rijeka (1, 5–6); Damir Tulić (2); Crkva svetog Vida, Rijeka 1994, p. 93 (3); Crkva svetog Vida, Rijeka 1994, p. 70 (4)

Antonio Michelazzi »di professione, scultore de' Marmi«: novi arhivski podatki za reškega kiparja

POVZETEK

Altarist in kipar Antonio Michelazzi (Gradišče ob Soči, 1707–Reka, 1771) je edinstvena umetniška osebnost 18. stoletja na Hrvaškem. Za najpomembnejšo monografsko predstavitev opusa reškega kiparja je zaslužna umetnostna zgodovinarica Radmila Matejčič, ki je kiparjevo delo obravnavala na temelju arhivskega gradiva in slogovne analize ter sestavila katalog njegovih del. Kljub temu da so slovenski in hrvaški umetnostni zgodovinarji sklepali o Michelazzijevi formaciji in navedli nekaj njegovih domnevnih sodelavcev, doslej niso bili znani dokumenti, ki bi te teze dokazovali. V članku so tako predstavljeni novoodkriti arhivski viri, ki potrjujejo domneve o Michelazzijevem šolanju v delavnici Zuliani, razrešene pa so tudi okoliščine njegovega prihoda na Reko.

Mladi Antonio Michelazzi je bil vajenec v delavnici Leonarda in Paola Zulianija v Gradišču ob Soči. Svoje šolanje je najverjetneje začel pri Leonardu, po njegovi smrti leta 1721 pa nadaljeval pri Leonardovem sinu Paolu. Leta 1724 je Paolo Zuliani odprl delavnico na Reki, v kateri je delal tudi Antonio Michelazzi, okoli 1727 pa se ji je pridružil še Carlo Picho. Zulianijeva reška *bottega* je gotovo sodelovala pri kiparski opremi oltarja Presvetega Zakramenta v župnijski cerkvi na Reki med letoma 1725 in 1728. Po tem se je Michelazzi osamosvojil in leta 1729 odprl lastno delavnico, kar lahko sklepamo iz pričevanja Carla Picha, ki je Michelazzija naslavljal z besedami „mio parone“.

Prvo arhivsko dokumentirano reško delo Antonija Michelazzija je marmorna prižnica v nekdanji jezuitski cerkvi sv. Vida na Reki. Oblikovanje obrazov svetnikov in njihove draperije je podobno klesanju Michelazzijevega učitelja Paola Zulianija. Po dokončanju del na prižnici je novi rektor jezuitskega kolegija Odorico Bombardi pri Michelazziju za isto cerkev naročil še marmorni oltar sv. Jožefa. V pogodbi se je Michelazzi obvezal, da bo s pomočjo svojih sodelavcev dele oltarja dostavil iz delavnice do cerkve. V Michelazzijevi *bottegi* sta delala dva kamnoseka iz Benetk Giovanni Rigetti in Pietro Baraziolli, ki sta na Reki ostala vse do smrti, poleg njiju pa vsaj še nekaj pomočnikov, med njimi mojstrov sorodnik Adam Michelazzi iz Gradišča. Po smrti Antonija Michelazzija leta 1771 bi delavnico lahko nasledila Adam Michelazzi in Giovanni Rigetti ali pa eden izmed Antonijevih sinov.

Avtorji / Authors

MAG. MATEJA BREŠČAK

Narodna galerija
Puharjeva ulica 9
SI-1000 Ljubljana
mateja_brescak@ng-slo.si

ZASL. PROF. DDR. JANEZ HÖFLER

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
janez.hoefler@ff.uni-lj.si

RED. PROF. DR. MATEJ KLEMENČIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
matej.klemencic@ff.uni-lj.si

IZR. PROF. DR. ENRICO LUCCHESI

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
enrico.lucchese@ff.uni-lj.si

DR. MARTINA MALEŠIČ

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
martina.malesic@ff.uni-lj.si

MARIO PINTARIĆ

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilište u Rijeci
Slavka Krautzeka bb
HR-51000 Rijeka
mario.pint@uniri.hr

IZR. PROF. DR. DAMIR TULIĆ

Odsjek za povijest umjetnosti
Filozofski fakultet Sveučilište u Rijeci
Slavka Krautzeka bb
HR-51000 Rijeka
dtulic@uniri.hr

DOC. DR. TOMISLAV VIGNJEVIĆ, višji znanstveni sodelavec

Inštitut za zgodovinske študije
Znanstveno-raziskovalno središče Koper
Garibaldijeva 1
SI-6000 Koper

Akademija za likovno umetnost in oblikovanje Univerze v Ljubljani
Erjavčeva 23
SI-1000 Ljubljana
tvignjevic@siol.net

DR. BRANKO VNUK

Pokrajinski muzej Ptuj Ormož
Na gradu 4
SI-2250 Ptuj
branko.vnuk@pmpo.si

DR. ALENKA VODNIK, znanstvena sodelavka

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
SI-1000 Ljubljana
alenska.vodnik@ff.uni-lj.si

DOC. DR. ASTA VREČKO

Oddelek za umetnostno zgodovino
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani
Aškerčeva 2
SI-1000 Ljubljana
asta.vrecko@ff.uni-lj.si

Sinopsisi / Abstracts

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Janez HÖFLER, Še nekaj premislekov k zgodovini kartuzijanskega samostana v Žičah in Marijini cerkvi v Špitaliču

Ključne besede: kartuzijanski red, arhitektura, 12. stoletje, Slovenija, Spodnja Štajerska, Žiče, Špitalič

Namen članka je, da na osnovi znanih kot tudi doslej neupoštevanih zgodovinskih podatkov preveri, popravi in dopolni dosedanje ugotovitve o zgodovini kartuzijanskega samostana v Žičah in gradnji njegove zgornje cerkve, poleg tega pa kritično presodi novejša pogleda na gradnjo bratovske cerkve v Špitaliču. Ugotoviti je bilo mogoče, da je bila zgornja cerkev končana do leta 1185 in nedvomno posvečena 5. marca 1190, medtem ko je treba gradnjo bratovske cerkve v celoti postaviti v čas do leta 1192 ali kmalu zatem.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Janez HÖFLER, Some Additional Reflections on the History of the Carthusian Monastery in Žice and St Mary's Church in Špitalič

Keywords: Carthusian order, architecture, 12th century, Slovenia, Lower Styria, Žice, Spitalič

The aim of this article is to examine, correct and supplement the existing findings on the history of the Carthusian monastery in Žice and the construction of its upper church on the basis of known as well as up-till-now disregarded historical data. Additionally, this article will critically evaluate more modern views on the construction of the sibling church in Spitalič. It was possible to ascertain that the upper church was finished by the year 1185 and was certainly consecrated on the 5th of March 1190, while the entire construction of the sibling church must be placed in the period before 1192 or soon after.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Alenka VODNIK, Opombe k poslikavam t. i. »furlanskih delavnic okoli leta 1400« v vzhodnoalpskem prostoru. Priložnost, (z)možnost, potreba?

Ključne besede: stensko slikarstvo, furlanski slikarji, donatorski portret, Koroška, Gorenjska, pozni srednji vek

Slogovne analize so v zadnjih desetletjih razkrile precejšnje razlike v produkciji nekdanjega »enotnega toka furlanskega slikarstva okoli leta 1400« v Sloveniji (zlasti Gorenjska) in Avstriji (zlasti Koroška). V nasprotju z Gorenjsko kažejo koroške poslikave tesnejšo navezavo na sočasno furlansko slikarstvo, na kar so nedvomno vplivale tedanje geopolitične razmere, ki so vernikom ob porastu potreb po (samo)podobah ob ponavljajočih se izbruhih kuge omogočale »uvoz« tujih slikarjev.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Alenka VODNIK, Remarks on the So-Called »Friulian Workshops around 1400« in Eastern Alps Regions. Opportunities, Possibilities, Necessities?

Keywords: wall paintings, Friulian painters, donor portrait, Carinthia, Upper Carniola, late middle ages

In recent decades, stylistic analyses have shown significant differences within the so-called "unified stream" of Friulian painters "penetrating" through Slovenia (Upper Carniola) and Carinthia to the north-eastern countries around the year 1400. Carinthian wall paintings remain closely connected to Friuli (as opposed to Slovenian murals), which was most probably caused by the specific geopolitical circumstances of that time followed by recurrent outbreaks of the plague, when customers were more likely to hire skilled craftsmen from abroad.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Damir TULIĆ, Mario PINTARIĆ, Glina in marmor. Nova kiparska dela Giusta Le Courta na Dunaju in v Varšavi

Ključne besede: Giusto Le Court, Sv. Pavel, terakotni modeli, Dunaj, Sv. Jernej, marmor, Varšava, beneško baročno kiparstvo

Na avkciji umetnin pri Dorotheumu na Dunaju je bila pred kratkim prodana 28 cm visoka terakotna busta, opisana kot model poprsja bradatega moškega, delo neznanega avtorja s konca 17. stoletja. V dunajski terakotni busti lahko z gotovostjo prepoznamo delo slavnega kiparja Giusta Le Courta (Ypres, 1627 – Benetke, 7. oktober 1679). Gre za poprsje svetega Pavla, katerega marmorna verzija je v kapeli vile Bernarda Navea v Cittadelli pri Padovi. Terakota in poprsje sta nastala kot redukcija kolosalnega kipa svetega Pavla iz beneške cerkve Santa Maria della Salute, ki ga lahko datiramo v osmo desetletje 17. stoletja. Le Court je na željo naročnika podobe apostolov iz beneške cerkve in monumentalni Marijin kip na njenem glavnem oltarju zmanjšal in predelal v format poprsja. S ciklom apostolov iz Salute je povezana tudi marmorna 32 cm visoka glava, ki je razstavljena v Narodnem muzeju v Varšavi. Doslej je bila evidentirana kot glava sv. Hieronima in kot delo neznanega rimskega kiparja iz 17. stoletja, vendar jo moramo povezati s kipom sv. Jerneja iz Salute oziroma s poprsjem tega apostola iz Ca' Nave, narejena pa je bila za zaenkrat neznanega zbiratelja. Jernejeva glava iz Varšave odpira vprašanja o možnosti obstoja drugih glav, ki bi jih lahko izdelal Le Court kot redukcije slavnih apostolov iz Salute, in o siceršnjih replikah lastnih del v manjšem merilu, ki so bile namenjene zbiralcem in do zdaj še niso znane.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Damir TULIĆ, Mario PINTARIĆ, Clay and Marble. New Sculptures by Giusto Le Court in Vienna and Warsaw

Keywords: Giusto Le Court, St Paul, terracotta models, Vienna, St Bartholomew, marble, Warsaw, Venetian baroque sculpture

At a Dorotheum art auction in Vienna, a twenty-eight-centimetre-tall terracotta sculpture was sold not long ago, described as the bust of a bearded man, the work of an unknown artist from the end of the 17th century. In this Viennese terracotta bust, we

can, with some degree of certainty, recognise the work of the famous sculptor Giusto Le Court (Ypres, 1627 – Venice, 7 October 1679). The sculpture in question is a bust of St Paul, the marble version of which can be found in the chapel of Bernardo Nave's villa in Cittadella, Padua. Both The terracotta and the marble bust were produced as smaller versions of the head of the colossal statue of St Paul from the Venetian church Santa Maria della Salute, which can be dated back to the 1670s. Upon Bernardo Nave's wishes, Le Court shrunk and reworked the figures of the Apostles from the Venetian church and the monumental statue of the Virgin Mary on her main altar into a bust format. The cycle of apostles from Salute is also related to the marble thirty-two-centimetre-tall head on display at the National Museum in Warsaw. Up till now, it has been recognised as the head of St Hieronymus, a work of an unknown Roman sculptor from the 17th century; however, we must connect it to the statue of the apostle Bartholomew, or rather with his bust in Ca' Nave, made for a yet unknown collector. St Bartholomew's head in Warsaw opens up new questions about the possible existence of other heads which could have been produced by Le Court as smaller versions of the famous apostles from Salute as well as other replicas of his own works on a smaller scale which were intended for collectors and have remained unknown until now.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Enrico LUCCHESI, Uporaba likovnih virov v 18. stoletju: primer slikarja Nicole Grassija

Ključne besede: Nicola Grassi, Antonio Balestra, Parmigianino, Palma ml., David Teniers ml., Andrea Zucchi, Giovanni Antonio Faldoni, Jan Van Troyen, beneško slikarstvo 18. stoletja

Kot drugi beneški slikarji je tudi Nicola Grassi pri snovanju svojih slik uporabljal grafike. V članku je predstavljeno nekaj primerov takšnega načina dela. Med sodobnimi slikarji je bil za Grassija pomembna referenca Antonio Balestra iz Verone. Poleg tega je nanj močno vplivala tudi zbirka Parmigianinovih risb, ki jih je leta 1721 v Londonu kupil Benečan Anton Maria Zanetti starejši. Do konca tretjega desetletja 18. stoletja je Grassi pri svojem delu uporabljal grafike, narejen po teh risbah, v nadaljevanju kariere pa se je obrnil k drugim likovnim virom.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Enrico LUCCHESI, Use of Figurative Sources in the Eighteenth Century: The Case of the Painter Nicola Grassi

Keywords: Nicola Grassi, Antonio Balestra, Parmigianino, Palma the Younger, David Teniers the Younger, Andrea Zucchi, Giovanni Antonio Faldoni, Jan Van Troyen, Eighteenth Century Venetian Art

Using specific examples, this paper discusses how Nicola Grassi, along with other Venetian artists, used prints in order to produce his paintings. Among his contemporaries, a colleague, Antonio Balestra from Verona, was an important reference for Grassi. Moreover, a decisive role was played by the Parmigianino's drawings collection, bought in London in 1721 by the Venetian Anton Maria Zanetti the Elder. Until the third decade of the eighteenth century, Grassi used the prints from these sheets, while in the second part of his career he discovered other figurative sources.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Mario PINTARIĆ, Antonio Michelazzi »di professione, scultore de' Marmi«: novi arhivski podatki za reškega kiparja

Ključne besede: Antonio Michelazzi, Leonardo Zuliani, Paolo Zuliani, Gradisca d' Isonzo, Reka, 18. stoletje, Carlo Picho, Alberto Bastasi, Benetke, Giovanni Rigetti, Pietro Baraziolli, kiparstvo

Altarist in kipar Antonio Michelazzi (Gradisca d'Isonzo, 1707–Reka, 1771) se je formiral v delavnici družine Zuliani. Leta 1724 je Paolo Zuliani odprl delavnico na Reki, v kateri je delal tudi Michelazzi, od leta 1727 dalje pa tudi Carlo Picho. Michelazzi je leta 1729 začel samostojno kariero, leta 1733 pa ustanovil bottego, v katero sta iz Benetk prišla kamnoseka Giuseppe Rigetti in Pietro Baraziolli. V članku so objavljeni doslej neznani arhivski dokumenti, ki prinašajo pomembne podatke o življenju in delu reškega kiparja.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Mario PINTARIĆ, Antonio Michelazzi »di professione, scultore de' Marmi«: New Archival Sources for the Sculptor from Rijeka

Keywords: Antonio Michelazzi, Leonardo Zuliani, Paolo Zuliani, Gradisca d' Isonzo, Rijeka, 18th century, Carlo Picho, Alberto Bastasi, Venice, Giovanni Rigetti, Pietro Baraziolli, sculpture

The altar maker and sculptor Antonio Michelazzi (Gradisca d'Isonzo, 1707 – Rijeka, 1771) was a unique artistic personality in 18th century Croatia. He was trained in the workshop of the Zuliani family, established in 1724 by Paolo Zuliani, who brought along the young Antonio Michelazzi and also invited Carlo Picho to join in 1727. In 1729, Michelazzi began his independent career, and in 1733, he established his own workshop to which some Venetian stonemasons were invited, for example Giuseppe Rigetti and Pietro Baraziolli. This article discusses the newly found documents that contribute significantly to the knowledge of the master's life and career.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Matej KLEMENČIČ, Bergantov budimpeštanski portret ljubljanskega trgovca

Ključne besede: slikarstvo, portret, Fortunat Bergant, Aleksander Andrioli, Zois, Ljubljana, Trst

V članku je Portret trgovca iz budimpeštanskega Muzeja likovnih umetnosti (Szépművészeti Múzeum) predstavljen kot delo kranjskega slikarja Fortunata Berganta (1721–1769), portretiranec pa bi lahko bil Aleksander Andrioli. Portret je slogovno blizu drugim Bergantovim portretom lokalnega plemstva v Ljubljani in ga lahko datiramo v šestdeseta leta 18. stoletja, ko je slikar deloval v glavnem mestu Kranjske. Na podlagi šopa listov s tržaškim preiskurantom, ki ga upodobljenec drži v desnici, lahko domnevamo, da gre za enega od ljubljanskih trgovcev, ki je deloval med Trstom in drugimi mesti cesarstva. Obenem pa se je želel predstaviti tudi kot učena oseba, s knjigami na policah na desni strani slike. Med ljubljanskim trgovci, ki so trgovali s Trstom, je bil v tem času prave starosti in obenem imetnik velike zasebne knjižnice le Aleksander Andrioli (o. 1718–1783), na verjetnost takšne identifikacije budimpeštanskega portreta pa namiguje še nekaj arhivskih podatkov.

Matej KLEMENČIČ, A Portrait of a Merchant from Ljubljana by Fortunat Bergant in Budapest

Keywords: painting, portrait, Fortunat Bergant, Alessandro Andrioli, Zois, Ljubljana, Trieste

This paper explores the Portrait of a Merchant from the Museum of Fine Arts in Budapest (Szépművészeti Múzeum), a work by the Carniolan painter Fortunat Bergant (1721–1769), and tentatively identifies the sitter as Alessandro Andrioli. The portrait closely recalls Bergant's series of portraits of various members of local nobility in Ljubljana and can be dated back to the 1760s, when the painter was active in the capital of Carniola. As suggested by the sheets of a Trieste price current in his left hand, the sitter was one of the merchants from Ljubljana whose activities revolved around trade between this important Adriatic port and other parts of the Holy Roman Empire. On the other hand, the sitter wanted to present himself as a learned person; hence, the books on the shelf on the right side of the painting. Among the merchants in Ljubljana, Alessandro Andrioli (c. 1718–1783) may have been the right age, having also been known for his large private library. Moreover, some other archival data corroborate this identification.

Mateja BREŠČAK, Stiki Ivana Zajca z Ivanom Meštrovičem v luči položaja kiparstva na Slovenskem do prve svetovne vojne

Ključne besede: Ivan Zajec, Ivan Meštrovič, korespondenca, kiparstvo 19. in 20. stoletja na Slovenskem

Med korespondenco Ivana Meštroviča v zagrebških Muzejih Ivana Meštroviča je tudi še neobjavljeno pismo Ivana Zajca, poslano oktobra 1909 iz Ljubljane v Pariz. Je iz prelomnega časa v Zajčevi karieri in kratko predstavlja nespodbudno ljubljansko umetnostno situacijo, osvetljuje pa tudi razmerje med obema kiparjema. Kljub sočasnemu bivanju na Dunaju in v Rimu ter kasnejšim stikom sta kiparja ubirala različni umetniški poti. Njuna bežna srečanja in delitev ateljeja, kar je predvsem Zajca reševalo iz finančne zagate, niso rodili pravega prijateljstva. Meštrovič velja v zgodovini umetnosti za velikega umetnika, Zajec pa je pravzaprav preko njega poskušal zase iskati ustvarjalne in eksistenčne priložnosti.

Mateja BREŠČAK, Contacts between Sculptors Ivan Zajec and Ivan Meštrovič in the Context of the Art Situation in Slovenia before the First World War

Keywords: Ivan Zajec; Ivan Meštrovič; correspondence; 19th and 20th century sculpture in Slovenia

Ivan Meštrovič's correspondence (Muzeji Ivana Meštroviča, Zagreb) contains a letter sent by Ivan Zajec from Ljubljana to Paris in October 1909, that is, in the crucial period of Zajec's career. It briefly describes the discouraging art situation in Ljubljana and illuminates the relationship between the two sculptors. They stayed in Vienna and Rome contemporaneously and had contacts later, but their art took different paths. Their meetings and shared studio (which saved Zajec's financial straits) did not encourage a close friendship. Through Meštrovič, a highly regarded sculptor in art history, Zajec tried to find opportunities for creative work and for earning a living.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Tomislav VIGNJEVIĆ, Med Severom in Sredozemljem – nekaj razmišljanj o Venu Pilonu

Ključne besede: Veno Pilon, slikarstvo, 20. stoletje, Sredozemlje, Heinrich Wölfflin

Veno Pilon je bil izjemen slikar, ki je svojo izrazno moč v precejšnji meri črpal iz dveh stilno in kulturnozgodovinsko ločenih umetnostnih entitet. Na eni strani italijansko-sredozemski svet in na drugi srednjeevropski prostor. To je tudi okvirna razdelitev dveh poglavitnih vplivnih področij tega ustvarjalca, kar je razvidno tako iz stilnih značilnosti njegovega slikarstva kot tudi iz njegove življenjske poti in zapisov, v katerih je opredeljeval svoje vplive in vzpodbude. V času njegovega zgodnjega delovanja je bila opozicija med predvsem slikovitim in ekspresivnim Severom ter poudarjeno plastičnim in meditativnim Sredozemljem predmet številnih konceptualizacij in obravnav, kar je našlo svoj odmev tudi v Pilonovem slikarstvu in zapisih.

1.01 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

Tomislav VIGNJEVIĆ, Between the North and the Mediterranean - Some Thoughts on Veno Pilon

Keywords: Veno Pilon, painting, 20th century, Mediterranean, Heinrich Wölfflin

Veno Pilon was an exceptional painter who largely drew his expressive power from two stylistically, as well as culturally and historically, separate artistic entities: the Italian-Mediterranean world on the one hand, and the Central European arena on the other. This is also reflected in the approximate division of the artist's two main areas of influence, which is evident in the stylistic features of his painting, as well as his life's path and his notes, in which he defined his influences and models. During his early work, the opposition between the mostly picturesque and expressive North, and the emphatically plastic and meditative Mediterranean was the subject of many conceptualisations and considerations, the reverberation of which can also be found in Pilon's paintings and notes.

1.01 IZVIRNI ZNANSTVENI ČLANEK

Asta VREČKO, Klub neodvisnih slovenskih likovnih umetnikov

Ključne besede: Klub neodvisnih slovenskih likovnih umetnikov, Neodvisni, modernizem, slikarstvo, obdobje med obema vojnama, Zoran Mušič, France Mihelič, Stane Kregar, Nikolaj Pirnat

Klub neodvisnih likovnih umetnikov, kratko imenovan Neodvisni, je bila verjetno najbolje organizirana skupina umetnikov v tridesetih letih 20. stoletja na Slovenskem. V najširši sestavi jo je sestavljalo štirinajst kiparjev in slikarjev. Kot bolj ali manj enotna skupina so sodelovali na šestnajstih razstavah na Slovenskem in eni v Zagrebu. Uspešnost Neodvisnih je bila povezana z izrazito izstopajočim talentom nekaterih članov, kakovostno likovno izobrazbo, ki so jo člani večinoma dobili na akademiji v Zagrebu, željo po uveljavitvi in dobro organiziranostjo.

Asta VREČKO, The Independent Group of Slovenian Artists

Keywords: Independent Group of Slovenian Artists, The Independents, Slovene painting, modernism, interwar period, Zoran Mušič, France Mihelič, Stane Kregar, Nikolaj Pirnat

The Independent Group of Slovenian Artists, also known as the Independents, was likely the best organized artist collective on the Slovenian art scene in the thirties. In the broadest sense, it consisted of fourteen Slovenian painters and sculptors. As a more or less coherent group, they displayed their work at fifteen exhibitions in Slovenia and one in Zagreb; however, all of them never appeared at the same exhibition together. The success of the Independents was due to their considerable individual artistic talents, the adequate art education that most of the members received at the Academy of Fine Arts in Zagreb, their clear aspirations and good organization.
